

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Варгуляк О. Г.

доктор філософії,

*доцент кафедри соціального адміністрування та гуманітарних
комунікацій*

Чернівецький інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), прийнята 4 листопада 1950 р. [1] (Конвенція набула чинності для України 11 вересня 1997 р.) [2] об'єднує держав-учасниць, що визнають реалізацію судового захисту прийнятих міжнародним правом загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) почав своє існування з 21 січня 1959 р., є міжнародною судовою установою, створений з метою контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина, закріплених в Конвенції (дата ратифікації 1953 р.) [3]. Звернення до ЄСПЛ можливо лише у тих випадках, коли всі засоби національного правового захисту прав людини вичерпані. Основним напрямком роботи ЄСПЛ є розгляд міждержавних та індивідуальних скарг на порушені права та свободи людини, що гарантовані нормами Конвенції та Протоколами до неї. Тому порядок, умови розгляду та етапи, які проходять скарги є предметом досліджень вченими з різних галузей права. Серед них необхідно виділити праці Андріанової К.В., Базової О.В., Войченка С.В., Головенка О.Д., Дір І.Ю., Завгороднього В.С., Кайдаш О.Ю., Капустинського В.А., Коруц У.З., Клименка К.О., Коваль Т.В., Севастьянкової Н.І., Супрун Д.М., Федик С.Є., Фулей Т.І. та ін.

Деякі вчені відмічають, що рішення ЄСПЛ стали одним із основних джерел права для національної правової системи у галузі прав людини, включаючи й вітчизняну правову систему, для формування європейських і національних стандартів захисту прав людини [4].

З цією думкою варто погодитися, оскільки органи виконавчої влади, у тому числі й суди при здійсненні ними правосуддя, зобов'язані керуватися не тільки внутрішньодержавним законодавством але й нормами міжнародного права. Але, серед науковців та практиків часто

виникають питання щодо виконання рішень ЄСПЛ. Так, з одного боку, існує правова думка, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції. З іншої сторони Рішення ЄСПЛ мають двояку природу, однак, самі по собі не є джерелом права, хоча й нерозривно пов'язані із положеннями та конкретизують застосування норм Конвенції.

ЄСПЛ дотримується загального підходу щодо розгляду справ за пунктом 3 (с) статті 6 Конвенції у поєднанні з іншими елементами права на справедливий суд, щоб показати, через кумулятивний (тобто сумарний) аналіз труднощів, з якими стикається захист, загальний вплив цих труднощів на справедливість процесу в розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції [8, с. 74].

Однак, відповідно до ч. 2 ст. 6 КАС України [5] суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики ЄСПЛ. Відповідно до ч. 1 ст. 7 КАС України суд вирішує справи відповідно до Конституції України [6] та інших законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Водночас у широкому розумінні джерела права охоплюють зовнішнє вираження правових норм, а також положення, що дозволяють встановити зміст права. Виходячи із цього, вважаємо, що рішення ЄСПЛ є джерелом права, яке дозволяє встановити зміст прав і свобод, визначених у Конвенції і протоколах до неї, хоча як джерело права вона окремо визначена у Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [7].

Таким чином, наша держава в особі її уповноважених органів влади має застосовувати усю практику ЄСПЛ, із використанням відповідних норм Конвенції разом з рішеннями ЄСПЛ, в яких Судом мають тлумачитися її положення. Але, разом із тим, може виникнути інші проблемні питання щодо, наприклад, офіційного перекладу рішень ЄСПЛ. А відповідно до ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди мають використовувати офіційний переклад рішення ЄСПЛ, що надрукований у офіційному виданні, або, за відсутності перекладу, текстом оригіналу. Рішення ЄСПЛ, в яких сформовані правові позиції лише частково переведені на українську мову. ЄСПЛ не забезпечує переклад винесених їм рішень на мову країн-учасниць Конвенції. Це суттєво ускладнює роботу суддів, захисників (адвокатів), позивачів та інших зацікавлених осіб з рішеннями, які сформульовані із специфікою термінології ЄСПЛ.

Ще одним проблемним питанням є те, що суди повинні враховувати, що в практиці ЄСПЛ поняття «кримінальне правопорушення» має автономне тлумачення, то відповідно до усталеної практики по справах щодо України, кримінально-правова суть визнається не лише стосовно КК України [9] та КУпАП [10, 11], але й, наприклад, МК України [12],

оскільки ЄСПЛ не вбачає істотної різниці між КУпАП та розділом VIII МК, який стосується окремих видів митних правопорушень, які також можна визначити як адміністративні правопорушення [13].

Таким чином, норми Конвенції є ефективним інструментом захисту прав та свобод людини на національному рівні. Рішення ЄСПЛ сприяють формуванню єдиних правових стандартів у галузі прав людини, що суттєво впливають на розвиток вітчизняного законодавства та правозастосовчої практики країн-учасниць Конвенції. Огляд деяких аспектів використання норм Конвенції та рішень ЄСПЛ дозволило виділити певні проблемні питання застосування рішень ЄСПЛ, серед них відзначимо:

- 1) певні прогалини національного законодавства, що дають можливість звернення за захистом особистих прав до ЄСПЛ;
- 2) використання офіційного перекладу рішення ЄСПЛ, що розміщений у офіційних виданнях, або, за відсутності перекладу, тексту оригіналу;
- 3) неоднозначне тлумачення норм чинних законодавчих актів України тощо.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: https://www.echr.coe.int/ Documents/Convention_UKR.pdf

2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Європейський суд з прав людини. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/pro-radu-yevropi/european-court-human-rights>

4. Капустинський В. А. Вплив діяльності Європейського суду з прав людини на формування національних правозахисних систем і дотримання державами стандартів захисту прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 – міжнародне право. Інститут законодавства Верховної Ради України. К. 2006. 22 с.

5. Кодекс адміністративного судочинства від 06 липня 2005 р. № 27474. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. С. 56. Ст. 1918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

6. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Відомості*

Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

8. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К. 2015. 208 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf>

9. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21. Ст. 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий 07 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984 (додаток до № 51). Ст. 1122.

11. Рішення від 6 вересня 2005 р. у справі «Гурепка проти України» (Gurepka v. Ukraine), заява № 61406/00, п. 53 та від 21 жовтня 2010 р. у справі «Корнєв і Карпенко проти України» (Kornev and Karpenko v. Ukraine), заява № 17444/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_637#Text

12. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45; № 46–47; № 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

13. Рішення у справі «Надточій проти України» від 15 травня 2008 року, заява № 7460/03, пункти 20–22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404#Text